

KARŞI ATEŞLER - I*

Neoliberal İstilaya Karşı Direniş Hizmet Edecek Sözler

PIERRE BOURDIEU, (1930 Denguin - 2002 Paris). 20. yüzyılın ikinci yarısında sosyoloji, beşeri ve toplumsal bilimler alanında iz bırakmış en önemli Fransız sosyologlarından biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, kamusal alana müdahaleleriyle de ömrünün son yıllarında Fransız entelektüel yaşamının önde gelen isimlerinden biri olmuştur.

Bourdieu'nün sosyolojisi toplumsal hiyerarşilerin yeniden-üretim mekanizmalarının analizine dayanmaktadır. Bourdieu kültürel ve sembolik faktörlerin önemine vurgu yaparak, kendi kültürel ve sembolik üretimlerini dayatabilme kapasitesine sahip unsurların toplumsal tahakküm ilişkilerinin yeniden-üretiminde oynadıkları temel rolü vurgular. Dolayısıyla eserleri kendine özgü bazı temel kavramlar etrafında şekillenir: Toplumsal faillerin eylem ilkesi olan “habitus”, temel toplumsal mücadele ve çatışma mekânı olan “alan”, tahakküm ilişkilerini dayatmanın temel mekanizması olan “sembolik şiddet.”

Türkçedeki bazı eserleri: *Akademik Aklın Eleştirisi - Pascalca Düşünme Çabaları, Ayrım, Bekârlar Balosu, Bilimin Toplumsal Kullanımları - Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi İçin, Devlet Üzerine - Collège de France Dersleri (1989-1992), Dünyanın Sefaleti, Düşünümsel Bir Antropoloji, Eril Tahakküm, Pratik Nedenler, Sanat Sevdası: Avrupa Sanat Müzeleri ve Ziyaretçi Kitleleri, Sosyolog ve Tarihçi, Sosyoloji Meseleleri, Yeniden Üretim - Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri.*

*SEL YAYINCILIK / RED KİTAPLIĞI

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11/3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK:** 842
RED KİTAPLIĞI: 03
ISBN 978-975-570-852-2

KARŞI ATEŞLER-I
Neoliberal İstilaya Karşı Direniş Hizmet Edecek Sözler
Pierre Bourdieu

Türkçesi: Sertaç Canbolat

Özgün Adı:
Contre-feux
Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néo-libérale

© Editions Raisons d'Agir, 1998
© Sel Yayıncılık, 2015

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sanrı
Dizi Editörü: Işık Ergüden
Yayına Hazırlayan: Mısra Gökyıldız
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mart 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Pierre Bourdieu

Karşı Ateşler - I

Neoliberal İstilaya Karşı
Direniş Hizmet Edecek Sözler

Türkçesi: Sertaç Canbolat

OKURA

Büyük bölümü daha önce kitaplaşmamış bu metinleri yayımlamaya karar vermemin nedeni, etkileri sürsün istenen karşı-ateşlerin yakılmasına yol açmış tehlikelerin ne anlık ne de tesadüfi olduğunu ve bu sözlerin –çeşitli koşullara bağlı uyumsuzluklara sistemli olarak denetlenen yazılardan daha fazla maruz kalsalar da– neoliberal felakete karşı direnmeye çabalayan herkese gereken silahları hâlâ sağlayabileceğini hissetmem.¹

Kâhince konuşmalar yapmaya pek hevesli değilim; koşulların ya da dayanışmaların beni yeterlilik sınırlarımın ötesine sürükleyebileceği durumlara da her zaman karşı koydum. Dolayısıyla, kimi zaman bir tür görev duygusuyla, öfkemin meşruluğuna duyduğum –belki de hayali– bu inancı her seferinde hissetmeseydim görüşlerimi açıkça belirtmeye kalkışmazdım.

Herhangi bir özel konuda başkalarıyla ortaklaşabileceğim, her seferinde uyum sağlamaya çalıştığım kolektif entelektüel ideali gerçekleştirmek her zaman kolay değil.² Etkili olabilmek için, kimi zaman şahsen ve özel ad

- 1 Durumların çeşitliliğine bağlı üslup ve ton kopukluklarını artırmak pahasına da olsa, tarihsel bağlamı daha anlaşılır kılmak için söz konusu konuşma ve yazıları kronolojik sıra içinde sundum. Okurun sunulan argümanı sürdürülebilmesi için kimi yerlere asgari bibliyografik açıklamalar ekledim.
- 2 Yaptığım bütün kolektif müdahaleler arasında, özellikle Yüksek Öğrenim Üzerine Düşünme ve Araştırma Derneği (AR.ESER),

kullanarak işe girişmem gerekse de, bunu her zaman, bir hareket yaratmak, hatta medyatik evrende düzenli olarak ortaya çıkan, ne öznesi ne de nesnesi olan şu tartışmalardan birini başlatmak umuduyla değil, en azından egemen söylemin sembolik gücünün özünü oluşturan hemfikirlik görünümünü parçalamak umuduyla yaptım.

Cezayirli Entelektüellerle Uluslararası Dayanışma Komitesi (CI-SIA) ve (artık katılmadığım) Uluslararası Yazarlar Parlamentosu'ndaki konuşmalar arasından sadece *Libération*'da yayımlanan "Yabancıların Şibole Olarak Yazgısı"nı, gazetelerde özgür denen sütunların sorumlusu gazetecilerin fazlasıyla kendiliğinden ve sıradan bir şekilde uyguladığı sansürün kurbanı olan görünür (Jean-Pierre Alaux) ve görünmez (Christophe Daadouch, Marc-Antoine Lévy ve Danièle Lochak) ortak yazarların onayıyla korudum. Kimi özel adlara bağlı sembolik sermayenin sürekli peşinde olan bu gazeteciler bir kısaltmayla ya da birden çok adla imzalanmış yazılardan pek hoşlanmazlar –kolektif bir entelektüelin oluşumunun önündeki engellerden biri (en önemsizi değil) budur– ve bu gazeteciler kendilerinin yeterince tanımadığı adları ya pazarlık sonucu ya da burada olduğu gibi danışmadan yok etme eğilimindedirler.

Devletin Sağ ve Sol Eli¹

Yönetiminde olduğunuz derginin yakın zamandaki bir sayısında “çile”² kavramı ele alınmıştı. Medyanın yer vermediği insanlarla, sayacak olursak, yoksul banliyölerdeki gençlerle, küçük çiftçilerle, kamu görevlileriyle yapılmış pek çok mülakat yer alıyordu. Örneğin, zor durumdaki bir okulun müdürü, öğrencilerin bilgi edinmesiyle uğraşacağı yerde, iradesine aykırı olarak, bir tür karakol komiserliği yaptığını üzülen ifade etmişti. Bu kişisel tanıklık ve tecrübelerin yaygın bir rahatsızlığın anlaşılmasını sağlayacağını düşünüyor musunuz?

Pierre Bourdieu: Toplumsal çile konusunda yürüttüğümüz o soruşturmada, okul müdürü örneğinde olduğu üzere, toplumsal yaşamın çelişkilerini kişisel dram şeklinde yaşayan pek çok kişiyle karşılaştık. Fransa'nın kuzeyindeki küçük bir şehrin “zor bir banliyösünde” faaliyetlerin eşgüdümünden sorumlu o proje yöneticisini de buna örnek gösterebilirim. Onun en uç seviyede karşılaştığı çelişkileri “kamu görevlisi” olarak adlandırılan herkes fiilen yaşıyor: Yardım kuruluşlarının görevlileri, eğitimciler, düşük kademedeki memurlar ve çok daha büyük oranda da ilkokulla-

- 1 14 Ocak 1992 tarihinde *Le Monde* gazetesinde yayımlanan, R. P. Droit ve T. Ferenczi ile yapılmış mülakat.
- 2 “La souffrance”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, sayı 90, Aralık, 1991, s 104; *La misère du monde*, Paris, Seuil Yayınları, 1993.

rın ve diğer eğitim kurumlarının öğretmenleri. Onları “devletin sol eli” olarak adlandırıyorum; geçmişteki toplumsal mücadelelerin devletteki izi, müsrif denen bakanlık görevlileri bunlar. Devletin sağ elinin, maliye bakanlığının, kamu veya özel bankaların ve bakanlıkların özel kalemlerindeki uzmanların tam karşıtı bunlar. Tanık olduğumuz ve olacağımız toplumsal olayların çoğu devletin alt düzey soylularının devletin üst düzey soylularına başkaldırışını ifade ediyor.

Bu kızgınlığı, bu umutsuzluk ve başkaldırı biçimlerini nasıl açıklıyorsunuz?

P. B.: Bana kalırsa devletin sol eli, devletin sağ elinin bir şey bilmediğı, daha da kötüsü sol elin ne yaptığını bilmek istemiyor olduğu kanısında. Sonuç itibarıyla, sol elin yaptığının bedelini ödemek istemiyor. Bu insanların umutsuzluğunun en önemli nedenlerinden biri de devletin, örneğın devlet konutları, devlet televizyonu ve radyosu, devlet okulu ve hastaneleri gibi toplumsal yaşamda kendi payına düşen ve yükümlü olduğu belli alanlarından çekilmesi veya çekilmekte olması. Hiç ayrımsız herkese sunulan kamu hizmetinin teminatı olması beklenebilecek sosyalist bir devlet olarak gördükleri devletin bu geri çekilmesi en azından bazılarına göre hayret ve utanç verici bir gidişattır. Siyasetin bir buhranı, parlamenter yapı aleyhtarlığı olarak tanımlanan şey, halkın menfaatinden sorumlu olan devletten umudun kesilmesi aslında.

Sosyalistlerin, iddia ettikleri kadar sosyalist olmamaları kimseyi rahatsız etmeyecektir: Zor zamanlar geçiriyoruz ve fazla bir manevra alanı yok. Fakat şa-

şırtıcı olan şey, sosyalistlerin kamusal aygıtın küçültülmesine bu denli katılmalarıdır; öncelikle *welfare state*'in [refah devleti] kazanımlarının tasfiyesini gündemden her türlü önlem ya da siyasetle (sadece medyanın adını anacağım) fiiliyatta küçültülürken, söylemde de özel girişim (sanki girişim ruhunun ticari işletme dışında bir alanı varmışçasına) yüceltilip kişisel çıkar teşvik edilir. Bütün bunlar, “kamusal” tabir edilen görevleri yerine getirsinler ve piyasa mantığının en kabul edilmez yetersizliklerine çare olsunlar diye ön saflara, üstelik görevlerini gerçekten yerine getirebilecekleri olanaklar tanınmadan gönderilen insanlar için inanılır gibi değildir. Kendilerini aldatılmış veya yok sayılmış hissetmemeleri mümkün mü?

Şunu çoktandır anlamamız gerekirdi: onların isyanı ücret sorununun ötesine uzanıyor. Ama elbette ücret bir işe ve o işe uygun çalışanlara verilen değer in doğrudan bir göstergesidir. Bir mevkinin horgörülmesi öncelikle oranın şu veya bu biçimdeki gülünç maaşıyla belli olur.

Siyasi idarecilerin hareket alanının bu kadar kısıtlı olduğunu mu düşünüyorsunuz?

P. B.: İnanmamızı istedikleri kadar kısıtlı değil kuşkusuz. Yönetenlerin her koşulda serbest olduğu bir alan vardır: Simgesel alan. Örnek davranış sergilemenin her devlet görevlisi için geçerli olması gerekir; hele ki en yoksun durumda olanların çıkarlarına kendini adamak gibi bir gelenekten dem vuruluyorsa. İnsan nasıl şüpheye düşmesin, bir tarafta (kimi zaman bazı üst düzey görevlilerin aldığı prim şeklinde yarı res-

mi) yozlaşma, diğer tarafta kamu hizmetine ihanet (ağır bir itham elbet ama kamudan özele geçmeyi kastediyorum), ilaveten kamu hizmetlerinin, ayrıcalık ve mallarının kişisel amaçlarla her türden ihtilası; akraba, yandaş ve tanıdık kayırma (yöneticilerimizin o kadar çok “özel arkadaşı” var ki!)...

Üstelik simgesel kazançlardan bahsetmiyorum. Yurttaşlık erdeminin gözden düşmesine televizyonun katkısı hiç kuşku yok ki rüşvet kadardır. Memuru ya da militanı oluşturan değerler kendini kamu yararına gözü kapalı adamakken, buna tamamen zıt olarak, televizyon, tek kaygısı ekrana çıkmak ve değerli görünmek olan kendini beğenmişleri siyasi ve entelektüel sahneye hem buyur etti hem de sahnenin en önüne geçirdi. “Kendini duyurma etkisi”nin yaygın hale gelmesini açıklayan şey, bu aynı bencilce (ve elbette rakiplerin aleyhine) “değerli görünme” kaygısıdır. Belli ki birçok bakan için bir önlem ancak halka bildirilebiliyorsa değerlidir ve halka ilan edildiğinde gerçekleştiği farz edilir. Kısacası, ifşa edildiğinde skandal yaratan, çünkü vaaz edilen erdemler ile gerçek uygulamalar arasındaki mesafeyi gösteren büyük bir yozlaşma bütün o sıradan küçük “zaafların” sınır çizgisidir; örneğin zenginlik gösterisi, maddi veya simgesel ayrıcalıkların hemen kabulü...

Belirttiğiniz bu durum karşısında, size göre vatandaşın tepkisi nedir?

P. B.: Geçenlerde Alman bir yazarın Eski Mısır hakkındaki bir makalesini okuyordum. Devlete ve kamuya yönelik güven buhranı döneminde şu iki şeyin

yeşerdiğini gösteriyordu: Kamu aygıtına olan saygının azalmasıyla bağlantılı olarak yönetenlerdeki yozlaşma; dünyevi çareler karşısında duyulan umutsuzluğa bağlı olarak yönetilenlerde kişisel sofuluk. Aynı şekilde, (devletten beklentisi temelde zorunlu maddi katkılar olan, yoksa fedakârlık veya coşku beklemeyen) vatandaşın devletten dışlandığını hissederek devleti dışladığı, onu olsa olsa çıkarları için kullanabileceği yabancı bir güç gibi gördüğü kanısı hakim günümüzde.

Yönetenlerin simgesel alandaki büyük serbestliğinden söz ettiniz. Bu sadece örnek gösterilen davranışları içermiyor. Burada nutuklar, seferber edici idealler de söz konusu. Şu halde mevcut yetersizlik nereden kaynaklanıyor?

P. B.: Entelektüellerin sessizliğinden çok bahsedildi. Bana asıl siyasilerin sessizliği çarpıcı geliyor. İnsanları harekete geçirici hiçbir idealleri yok. Bunun nedeni kuşkusuz siyasetin profesyonelleşmesi ve siyasi partilerde kariyer yapmak isteyenlerden talep edilen koşulların, fikir sahibi insanları gitgide dışarıda bırakması. Ciddi bir izlenim bırakmak veya sadece vasat ya da ilkel görünmemek için özyönetim yerine yönetimden bahsetmenin daha iyi olduğunu ve iktisadi rasyonelliğin emarelerini (yani o dili) her ne olursa olsun taşımak gerektiğini siyasal bilgilerde öğrenmiş bir personelin gelişyle de siyasi faaliyetin tanımını hiç kuşkusuz değiştirmiştir.

İktisat konusunda Kuzey-Güney ilişkilerine bunca zarar veren, zarar vermeye de devam edecek olan

IMF'ci katı ve dar dünya görüşüne hapsedilmiş bütün bu yarı cahiller, iktisadi açıdan meşrulaştırılmış *Realpolitik*'in tek kesin sonucu olan maddi-manevi sefaletin, artan suç oranı, alkol bağımlılığı, trafik kazaları gibi kısa ve uzun vadedeki gerçek maliyetini elbette gözardı ediyorlar. Devletin sağ eli, mali denge saplantısı içindeyken, “bütçe kesintilerinin” ağır toplumsal sonuçlarıyla sık sık karşılaşan sol elin ne yaptığının farkında değil.

Devletin icraat ve katkılarının dayandığı değerler artık inandırıcı değil mi?

P. B.: Bu değerleri, öncelikle bunların bizzat bekçisi konumunda olanlar hiçe saymaktadır. Rennes Kongresi ve Af Yasası, sosyalistlere on yıllık sosyalizm karşıtı kampanyadan daha fazla saygınlık kaybettirdi. (Kelimenin her anlamında) “dönek” bir militan on muhaliften daha fazla zarar veriyor. 70’li yıllarda liberalizm adına girilen sosyal devletin yıkımını ve devlete inancın yok edilmesini 10 yıllık sosyalist iktidar tamamladı. Özellikle de konut siyasetini düşünüyorum. Bu siyasetin hedefi, küçük burjuvazinin ortak yerleşimden (dolayısıyla “ortaklaşmacılıktan”) kopararak müstakil evinin özel mülkiyetine veya mülk sahiplerinden biri olduğu bir apartmana bağlanması olarak açıklanmıştı. Bu siyaset bir anlamda çok başarılı oldu. Vardığı nokta, kimi bütçe kısıntılarının toplumsal maliyeti konusunda biraz önce söylediklerime örnek oluşturuyor. Bu, kuşkusuz aynı zamanda mekânsal ayrımcılığın ve buradan da hareketle “banliyöler” olarak adlandırılan sorunun başlıca nedeni.